

KAZIMIERZ NIEWIADOMSKI<sup>1</sup>

## CZYNNIKI RÓŻNICUJĄCE ROZWÓJ GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH W POLSCE

**Abstrakt.** Opracowanie jest poświęcone ocenie czynników determinujących rozwój gospodarstw agroturystycznych. Badaniami objęto wszystkie powiaty w naszym kraju. Analiza wykazała wyraźny związek czynników naturalnych i przyrodniczych oraz ogólnego ruchu turystycznego z rozwojem agroturystyki. Duży obszar zmienności zmiennej zależnej nie został jednak wyjaśniony przez wprowadzone do równań regresji wielorakiej czynniki.

**Słowa kluczowe:** gospodarstwa agroturystyczne, zróżnicowanie, czynniki rozwoju gospodarstw agroturystycznych

### WPROWADZENIE

Agroturystyka jest specyficznym rodzajem turystyki ze względu na swoje związki z gospodarstwem rolnym oraz rodziną rolnika i jego najbliższym otoczeniem. Te elementy akcentują również spotykane w literaturze definicje i określenia agroturystyki [Sikora 1999, s. 69; Gaworecki 2000, s. 85]. Spędzanie czasu wolnego przez turystów w funkcjonującym gospodarstwie rolnym i zamieszkanie w jego budynkach odróżnia właśnie agroturystykę od turystyki wiejskiej, która dotyczy tylko wypoczynku w środowisku wiejskim, przy czym Gaworecki [2000] nie wyklucza, że infrastrukturę noclegową turystyki wiejskiej, oprócz hotelików, pensjonatów, schronisk, prywatnych domów letniskowych, małych kempingów zlokalizowanych w obrębie wsi, mogą stanowić także pokoje gościnne u rolników. Należy również zauważyć, że dość zróżnicowane kryteria, przyjmowane w zależności od celu, jakiemu ma służyć definicja gospodarstwa rolnego<sup>2</sup>, powodują trudności se-

<sup>1</sup> Autor jest pracownikiem naukowym Politechniki Białostockiej (e-mail: niewiadomski5@wp.pl).

mantyczne z wyraźnym odróżnieniem agroturystyki od turystyki wiejskiej. Problem ten został dostrzeżony m.in. przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, który wyraźniej precyzuje te dwa pojęcia, a mianowicie: „Agroturystyka jest działalnością gospodarczą, która polega na wynajmowaniu (z wyżywieniem lub bez) wypożyczającym osobom nie więcej niż pięciu pokoi gościnnych w budynkach mieszkalnych (nie liczy się pomieszczeń wspólnych, takich jak salonik, łazienki, kuchnie). Budynki te powinny być położone na terenach wiejskich, w gospodarstwach rolnych, które uzyskują co najmniej połowę dochodów z działalności rolniczej. Świadczenie usług przez rolników powinno być powiązane z produkcyjną działalnością gospodarstwa. Natomiast jako turystykę wiejską określa się działalność prowadzoną przez gospodarstwo, które uzyskuje mniej niż 50% dochodów z działalności rolniczej” [Agroturystyka 2005].

Z rozwojem agroturystyki łączy się nie tylko zwiększenie oferty turystycznej dla potencjalnych turystów korzystających z walorów gospodarstwa rolnego i środowiska wiejskiego, ale też rozwiązanie przynajmniej częściowo podstawowych kwestii trapiących współczesne rolnictwo i gospodarstwa rolne, w szczególności poprawienie sytuacji dochodowej [Sznajder i Przezbińska 2006, s. 20].

W ostatnich dwudziestu latach notowano w naszym kraju dynamiczny rozwój działalności agroturystycznej. Podczas gdy w 1990 roku ogólna liczba gospodarstw agroturystycznych wynosiła 590, to w 1997 roku było ich już 4800 [Plan rozwoju... 2004–2006], a w 2009 roku ponad 8 tysięcy. Jeśli jednak spojrzeć na te liczby przez pryzmat przestrzennego rozmieszczenia gospodarstw agroturystycznych, to można z kolei dojść do wniosku, że są one skoncentrowane w niektórych regionach, inne natomiast – jak do tej pory – na mapie Polski są białymi plamami, gdzie na poziomie takich jednostek obszarowych jak powiaty (nie mówiąc już o gminach) nie ma żadnego funkcjonującego gospodarstwa agroturystycznego. Rodzi się więc pytanie, jakie warunki i czynniki powodują to zróżnicowanie. Odpowiedź na nie jest jednocześnie celem niniejszego opracowania.

Problematyka, będąca przedmiotem rozważań, nie jest zagadnieniem zupełnie nowym. Podjęto ją jednak z kilku powodów. Po pierwsze, ze względu na zmieniające się warunki tej działalności. Po drugie, dotychczasowe badania spotykane w literaturze przedmiotu mają raczej charakter wycinkowy, zarówno jeśli chodzi o zakres przedmiotowy (dotyczący głównie walorów przyrodniczych), jak i przestrzenny (np. obszaru jednego województwa) oraz daleko posuniętej agregacji danych. Po trzecie, w wielu opracowaniach nie bada się uwarunkowań na tle innych regionów, gloryfikując w ten sposób badany obszar ze względu na walory turystyczne bądź agroturystyczne.

---

<sup>2</sup> Według GUS, za gospodarstwo rolne uważa się gospodarstwo „... o powierzchni użytków rolnych (UR) od 0,1 ha (...) oraz gospodarstwo rolne osoby nieposiadającej UR lub posiadającej UR o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha, które ma co najmniej: 1 sztuk bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuk owiec bądź kóz (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 5 sztuk samic zwierząt futerkowych (w tym królików) lub (i) 1 pień pszczeleli” [Rocznik Statystyczny... 2007].

Biorąc powyższe pod uwagę, badaniami objęto wszystkie powiaty ziemskie<sup>3</sup>, tj. 314 jednostek, przyjmując w nich liczbę gospodarstw agroturystycznych jako zmienną zależną, charakteryzującą rozwój agroturystyki. Do badań wprowadzono 24 czynniki<sup>4</sup>, odzwierciedlające zarówno walory przyrodnicze i społeczne, jak i ekonomiczne, wychodząc z założenia, że współcześnie wszystkie one mogą decydować w mniejszym lub większym zakresie o rozwoju tej działalności.

Postawiony cel opracowania był osiągnięty poprzez analizę uporządkowanych powiatów, według liczby gospodarstw agroturystycznych, stosując następujące ich przedziały: 0 (zero) gospodarstw agroturystycznych – grupa I, 1–5 – grupa II, 6–10 – grupa III, 11–50 – grupa IV, i powyżej 50 gospodarstw – grupa V. W tak wyodrębnionych grupach analizowano następnie wprowadzone do badania czynniki<sup>5</sup>. Analizę tabelaryczną badanych zależności uzupełniono również metodami statyki matematycznej, tj. korelacji prostej i regresji wielorakiej typu krokowego<sup>6</sup>.

Opracowanie składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej oceniono zróżnicowanie przestrzenne liczby gospodarstw agroturystycznych, które odzwierciedlają rozwój działalności agroturystycznej, w drugiej zaś zanalizowano czynniki na tle tego zróżnicowania.

Materiałami źródłowymi, które posłużyły do rozwiązania postawionego celu opracowania, były dane statystyczne, pochodzące ze wszystkich 16 urzędów statystycznych w naszym kraju zawarte w publikacji *Województwo, podregiony, powiaty, gminy* [2008]. Natomiast liczbę gospodarstw agroturystycznych przyjęto ze stron internetowych wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego w miesiącu listopadzie 2009 roku. Zamieszczone dane, dotyczące liczby gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych powiatach, jak również prezentowane oferty obejmują bowiem gospodarstwa agroturystyczne rzeczywiście uprawiające ten rodzaj turystyki – nie incydentalnie, lecz z pełnym nastawieniem, a właściciele tych gospodarstw są gotowi w każdej chwili podjąć dyskusję z potencjalnymi gośćmi, dotyczącą wypo-

<sup>3</sup> Z badań wyłączono obszary na prawach powiatu, bowiem agroturystyka nie rozwija się na tych terenach.

<sup>4</sup> Wprowadzone do badania czynniki nie wyczerpują z pewnością ich pełnej listy. Istotną rolę w ich doborze odegrała bowiem dostępność danych liczbowych na przyjętym poziomie ich agregacji (powiatami).

<sup>5</sup> Należy dodać, że podjęto również próbę delimitacji wszystkich powiatów w kraju według wprowadzonych do badania czynników metodą skupień Warda i  $k$ -średnich, stosując standardowy program Statistica 2008 (więcej na temat metody skupień można dowiedzieć się m.in. w Nowak [1990, s. 80–84]). Wyniki aglomeracji danych w obu metodach były zbliżone, przy czym zaznaczyła się dość duża asymetria liczby powiatów w uzyskanych skupieniach (I skupienie liczyło aż 234 powiatów, ze średnią liczbą gospodarstw agroturystycznych 13,5, II skupienie – 45 powiatów, III – 10, IV – 5 i V skupienie – 20 powiatów, ze średnią liczbą gospodarstw agroturystycznych 185,5). Analiza parametrów wynikająca z tych ocen przesądziła o tym, że przyjęto ostatecznie podział powiatów na zbliżone liczebnie grupy, według podanej wyżej klasyfikacji gospodarstw agroturystycznych.

<sup>6</sup> Opracowanie ma głównie cel poznawczy i użyteczny. W związku z tym warstwę eksplikacyjną opracowania związaną z wyjaśnieniem pojęć i terminów, a także koncepcje odnoszące się do czynników rozwoju agroturystyki ograniczono do niezbędnego minimum, zapewniającego ciągłość podjętej dyskusji.

czynku i spędzenia w ich gospodarstwach czasu wolnego. W niektórych przypadkach – ośrodków doradztwa rolniczego w województwach: pomorskim, warmińsko-mazurskim, dolnośląskim, śląskim, podkarpackim i małopolskim, niezamieszczających danych dotyczących liczby gospodarstw agroturystycznych w układzie poszczególnych powiatów (lub nieprezentujących odpowiednich ofert), dane zostały zebrane bezpośrednio z wymienionych ośrodków.

## **ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE ROZWOJU GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH W POWIATACH W POLSCE**

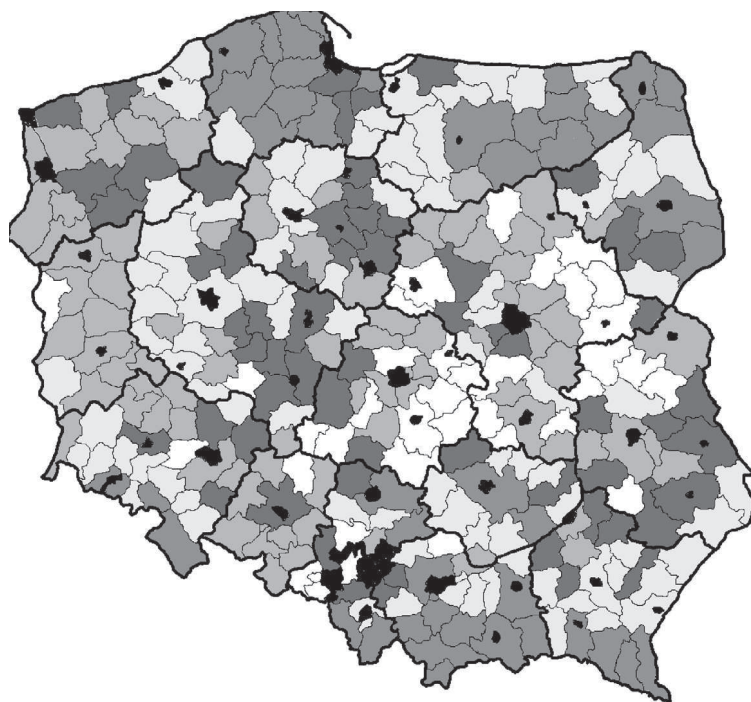
W tabeli 1 zamieszczono dane z zakresu nasilenia ruchu agroturystycznego w naszym kraju w wyodrębnionych grupach powiatów, według liczby gospodarstw agroturystycznych w 2009 roku, które zgodnie z założeniami metodycznymi przyjęto jako zmienną opisującą rozwój agroturystyki. Przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw agroturystycznych zobrazowano na rysunku 1.

TABELA 1. Liczba gospodarstw agroturystycznych w grupach powiatów w 2009 roku

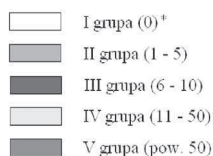
Grupy powiatów	Przedziały klasowe gospodarstw agroturystycznych	Liczba powiatów	Liczba gospodarstw agroturystycznych		Współczynnik zmienności (V) liczby gospodarstw
			ogółem	średnio	
Grupa I	0	38	0	0,0	0,0
Grupa II	1–5	84	204	2,64	52,1
Grupa III	6–10	63	495	7,86	18,5
Grupa IV	11–50	86	1808	21,06	43,4
Grupa V	powyżej 50	43	5642	131,21	103,9
Polska	x	314	8149	26,02	253,2

Źródło: Strony internetowe lub dane uzyskane bezpośrednio z ośrodków.

Dane z tabeli 1 potwierdzają silne zróżnicowanie liczby gospodarstw agroturystycznych w powiatach w Polsce, przy czym widać wyraźną ich koncentrację w 43 powiatach grupy V (obejmującej 13,7% wszystkich powiatów), na których obszarach znajduje się aż 69,2% wszystkich gospodarstw agroturystycznych. Łącznie z 86 powiatami grupy IV w tych dwóch grupach znajduje się ich aż 91,4%. W 38 powiatach, stanowiących grupę I, nie odnotowano żadnego funkcjonującego gospodarstwa agroturystycznego, natomiast w grupie II – 204 i III – 495. Zróżnicowanie gospodarstw agroturystycznych odzwierciedlają również ich wielkości średnie oraz współczynniki zmienności (V). Średnia liczba gospodarstw agroturystycznych w całej badanej zbiorowości, przypadająca na jeden powiat, wynosi 26,02, ale zmienność mierzona współczynnikiem zmienności osiągnęła wielkość bardzo dużą (253,2%). Niejednorodna pod tym względem jest również grupa (V = 103,9%). W pozostałych grupach zmienność liczby gospodarstw agroturystycznych jest relatywnie nieduża.



Nasilenie gospodarstw agroturystycznych według ich liczby w przedziale:



\* - w nawiasach podano przedziały liczby gospodarstw agroturystycznych w grupach

 - oznaczono miasta na prawach powiatu

RYSUNEK 1. Zróżnicowanie przestrzenne liczby gospodarstw agroturystycznych w powiatach ziemskich w Polsce w 2009 roku (strony internetowe lub dane uzyskane bezpośrednio z ośrodków)

Z rysunku 1, przedstawiającego przestrzenne nasilenie liczby gospodarstw agroturystycznych na tle zarysowanych województw, widać, że są one zgrupowane głównie w pasie północnym, w szczególności w województwach: pomorskim, warmińsko-mazurskim i podlaskim, oraz w regionie południowym, tj. w województwach: małopolskim, podkarpackim, dolnośląskim i świętokrzyskim. Rozwój gospodarstw agroturystycznych na tych obszarach można więc wiązać z ich wysokimi walorami naturalnymi i przyrodniczymi, tj. wybrzeżem morskim, Pojezierzem Mazurskim, Pogórzem Karpackim i Sudeckim oraz Górami Świętokrzyskimi. Jednocześnie na mapie Polski występują zgrupowania powiatów, w których brak jest, jak dotychczas, funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych. Największe zgrupowanie powiatów bez takich gospodarstw występuje na obszarze wojewódz-

stwa mazowieckiego, łódzkiego, w powiatach północnej części województwa lubelskiego i w części powiatów województwa śląskiego<sup>7</sup>.

## **OCENA BADANYCH CZYNNIKÓW NA TLE ROZWOJU GOSPOARSTW AGROTURYSTYCZNYCH**

Skompilowane dane dotyczące wartości badanych czynników ogółem w kraju oraz w wyodrębnionych grupach powiatów w funkcji ruchu agroturystycznego zawiera tabela 2.

Na podstawie danych zestawionych w tabeli 2 można dojść do kilku uogólnień. Po pierwsze, przede wszystkim należy wskazać wyraźne związki, łączące liczbę gospodarstw agroturystycznych z udzielonymi noclegami turystom ogółem, a więc wszystkim odwiedzającym te obszary. Udzielone noclegi są bowiem syntetyczną miarą, za pomocą której można ocenić ruch turystyczny na danym obszarze, a co za tym idzie – również ich walory i atrakcje turystyczne. W tym obszarze można mówić, że agroturystyka konkuruje z pozostałymi rodzajami turystyki, w szczególności w zakresie walorów turystycznych (głównie naturalnych i przyrodniczych). Po drugie, mniejsze zagęszczenie ludności w przeliczeniu na 1 km<sup>2</sup> wraz ze wzrastającym ruchem agroturystycznym potwierdza rolę czynników przyrodniczych w jej rozwoju (agroturystyka odbywa się poza obszarami miast). Po trzecie, z tendencji dotyczących struktury wieku ludności wynika, że w regionach o większym nasileniu agroturystyki jest ona korzystniejsza. Jeśli do tego dodać również wyraźnie lepsze wskaźniki, dotyczące przyrostu naturalnego, to można mówić o pozytywnym wpływie agroturystyki na poprawę vitalności obszarów wiejskich. Po czwarte, gospodarstwa agroturystyczne są tworzone na terenach o mniejszym udziale pracujących w rolnictwie i o odpowiednio większym zatrudnieniu w usługach (są elementem dywersyfikacji rolnictwa). Stopa bezrobocia jest jednak wyższa w grupach o większym ruchu agroturystycznym (i turystycznym)<sup>8</sup>. Po piąte, zmienne charakteryzujące walory naturalne i przyrodnicze (powierzchnia o tzw. szczególnych walorach przyrodniczych, lesistość, udział użytków zielonych, mniejszy udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej) potwierdzają przedstawione wcześniej uwarunkowania, mówiące o dodatnim wpływie czynników naturalnych i przyrodniczych na rozwój ruchu agroturystycznego. Związek z nimi ma również mniejsze zagęszczenie dróg o nawierzchni twardej. Po szóste, czynniki charakteryzujące

<sup>7</sup> Z autopsji oraz rozmów przeprowadzonych z przedstawicielami ośrodków doradztwa rolniczego odpowiedzialnych za agroturystykę wynika, że na tych obszarach można spotkać formalnie zarejestrowane w urzędach gmin gospodarstwa agroturystyczne, ale nieprowadzące działalności na szerszą skalę bądź też niepodejmujące praktycznej działalności w tym zakresie. Należy również dodać, że w tym obszarze występuje duża zmienność, jeśli chodzi zarówno o podejmowanie działalności, jak i jej likwidowanie.

<sup>8</sup> Można to zinterpretować w ten sposób, że gdyby nie rozwój turystyki i agroturystyki na tych terenach, to stopa bezrobocia byłaby jeszcze wyższa. Można to też wytłumaczyć tym, że turystyka i agroturystyka, jako dziedziny zaspokajające wyższe potrzeby ludności, w szczególności w warunkach kryzysowych są w pierwszej kolejności narażone na jego skutki, a ich przejawem jest ograniczenie podróży przez potencjalnych turystów i agroturystów [Wysokińska 2009, s. 16–17].

poziom rozwoju rolnictwa i intensywność gospodarowania (wielkość gospodarstw rolnych i obsada zwierząt gospodarskich) nie mają istotniejszego związku z nasileniem ruchu agroturystycznego. Działalność agroturystyczna może więc być podejmowana w gospodarstwach o różnym obszarze, bez uszczerbku w zakresie wypełniania przez nie funkcji związanej z produkcją rolniczą. Po siódme, obszary o intensywniejszym nasileniu agroturystyki odznaczają się większą przedsiębiorczością i aktywnością gospodarczą, czego wyrazem jest liczba podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności.

TABELA 2. Badane czynniki na tle liczby gospodarstw agroturystycznych w grupach powiatów

Wyszczególnienie	Polska <i>n</i> = 314	Grupy powiatów				
		I	II	III	IV	V
		<i>n</i> = 38	<i>n</i> = 84	<i>n</i> = 63	<i>n</i> = 86	<i>n</i> = 43
Liczba gospodarstw agroturystycznych	8149	0	204	495	1808	5642
w tym średnio w powiecie	26,02	0	2,64	7,86	21,06	131,21
Udzielone noclegi [na 1000 ludności]	1601,5	455,2	837,5	1807,8	1185,4	4636,8
Ludność [na 1 km <sup>2</sup> ]	99,5	115,8	94,2	103,7	97,0	94,6
w miastach [% ogólnej liczby ludności]	40,7	37,9	45,2	39,2	40,1	38,0
Ludność w wieku [%]:						
przedprodukcyjnym	21,3	21,1	20,9	21,3	21,4	22,2
produkcyjnym	63,4	62,3	64,0	63,5	63,4	63,1
poprodukcyjnym	15,3	16,6	15,1	15,3	15,2	14,8
Przyrost naturalny [na 1000 ludności]	0,6	-0,7	0,3	0,6	0,8	1,7
Saldo migracji [na 1000 ludności]	-0,5	-1,0	-0,2	-0,4	-0,9	0,2
Pracujący [% ogółem] w:						
rolnictwie	33,0	41,4	30,9	34,8	32,1	28,8
przemysle i budownictwie	30,0	26,1	32,0	29,1	30,6	29,4
usługach razem	36,9	32,5	36,9	36,1	37,3	41,4
Stopa bezrobocia [%]	15,0	12,9	15,1	14,9	15,1	16,4
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł]	2328,9	2245,8	2375,5	2344,8	2310,0	2326,0
Powierzchnia o szczególnych walorach rzyrodczych w powierzchni ogólnej [%]	31,6	24,9	24,7	24,1	36,2	52,7
Lesistość [%]	26,1	20,1	23,6	23,1	26,7	39,5
Udział UR w powierzchni ogólnej [%]	58,8	66,7	62,5	61,4	57,9	42,7
Udział UZ w powierzchni UR [%]	21,4	18,9	18,7	17,0	20,9	36,5
Przeciętna powierzchnia UR gospodarstwa [ha]:						
ogółem gospodarstwa	8,1	6,4	8,7	8,3	8,3	7,9
powyżej 1 ha UR	11,8	8,8	13,1	12,1	12,1	11,0
Obsada na 100 ha UR [szt. fiz.]:						
bydło	32,1	35,5	28,6	31,4	31,2	38,6
trzoda chlewna	110,5	116,5	110,1	124,3	121,5	63,8
Drogi o nawierzchni twardej [km-km <sup>-2</sup> ]	0,71	0,83	0,66	0,73	0,70	0,68
Podmioty gospodarki narodowej [na 10 tys. ludności]	753,1	598,3	763,6	764,1	776,0	807,2
Przestępstwa [na 1000 ludności]	263,3	255,7	286,3	243,7	257,0	265,9

Źródło: *Województwo, podregiony...* [2008], *Urząd Statystyczny...* [2008] oraz odpowiednie strony internetowe i informacje z ośrodków doradztwa rolniczego.

# WERYFIKACJA STATYSTYCZNA ZWIĄZKÓW MIĘDZY GOSPODARSTWAMI AGROTURYSTYCZNYMI I BADANYMI CZYNNIKAMI

Ocena korelacyjna zależności między badanymi czynnikami a liczbą gospodarstw agroturystycznych pozwoliła wyodrębnić czynniki istotne statystycznie oraz określić ścisłość tego związku (tabela 3). Analiza regresji wielorakiej natomiast wzbogaciła tę ocenę o wymiar liczbowy tego wpływu oraz stopień wyjaśnienia zmienności ruchu agroturystycznego przez wprowadzone do badania czynniki.

TABELA 3. Współczynniki korelacji badanych czynników z liczbą gospodarstw agroturystycznych

Wyszczególnienie	Polska <i>n</i> = 314	Grupy powiatów <sup>a</sup>			
		II <i>n</i> = 84	III <i>n</i> = 63	IV <i>n</i> = 86	V <i>n</i> = 43
Liczba gospodarstw agroturystycznych	8149	204	495	1808	5642
w tym średnio w powiecie	26,02	2,64	7,86	21,06	131,21
Udzielone noclegi [na 1000 ludności]	<b>0,27<sup>b</sup></b>	0,08	-0,02	-0,08	0,20
Ludność [na 1 km <sup>2</sup> ]	-0,01	0,04	-0,13	-0,08	0,06
w miastach [% ogólnej liczby ludności]	-0,08	0,01	0,15	-0,08	-0,10
Ludność w wieku [%]:					
przedprodukcyjnym	<b>0,25</b>	0,04	<b>0,22</b>	0,10	<b>0,28</b>
produkcyjnym	-0,09	0,14	0,12	-0,12	-0,17
poprodukcyjnym	-0,12	-0,18	<b>-0,26</b>	0,01	-0,16
Przyrost naturalny [1000 ludności]	<b>0,23</b>	0,13	<b>0,26</b>	0,01	0,25
Saldo migracji [na 1000 ludności]	0,05	0,17	0,01	0,02	0,08
Pracujący [% ogółem] w:					
rolnictwie	-0,02	-0,16	-0,11	0,06	0,15
przemysłu i budownictwie	-0,08	0,18	0,13	-0,06	<b>-0,28</b>
usługach razem	0,11	0,09	0,06	-0,05	0,02
Stopa bezrobocia [%]	0,03	-0,11	0,01	-0,04	-0,11
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł]	-0,05	-0,06	0,04	<b>-0,23</b>	-0,22
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych w powierzchni ogólnej [%]	<b>0,38</b>	0,08	-0,07	<b>0,20</b>	<b>0,41</b>
Lesistość [%]	<b>0,26</b>	<b>0,23</b>	-0,03	0,18	-0,01
Udział UR w powierzchni ogólnej [%]	<b>-0,27</b>	<b>-0,27</b>	0,06	<b>-0,26</b>	0,03
Udział UZ w powierzchni UR [%]	<b>0,50</b>	-0,07	-0,10	<b>0,33</b>	<b>0,42</b>
Przeciętna powierzchnia UR gospodarstwa [ha]:					
ogółem gospodarstwa	-0,05	-0,05	<b>0,24</b>	0,03	-0,13
powyżej 1 ha UR	-0,06	0,0	<b>0,25</b>	0,02	-0,13
Obsada na 100 ha UR [szt. fiz.]:					
bydło	<b>0,19</b>	-0,16	0,06	0,13	<b>0,33</b>
trzoda chlewna	-0,16	0,19	0,14	-0,12	-0,16
Drogi o nawierzchni twardej [km·km <sup>-2</sup> ]	-0,03	0,10	-0,15	-0,09	-0,01
Podmioty gospodarki narodowej [na 10 tys. ludności]	0,07	0,15	<b>0,23</b>	<b>-0,30</b>	0,01
Przestępstwa [na 1000 ludności]	-0,05	-0,14	-0,04	-0,12	-0,18

<sup>a</sup> Grupa I obejmuje 38 powiatów, w którym nie ma gospodarstw agroturystycznych. W związku z tym wariancja tej zmiennej i parametry statystyczne mają wartość 0.

<sup>b</sup> Drukiem pogrubionym wyróżniono współczynniki korelacji istotne statystycznie dla poziomu istotności  $\alpha = 0,5$ . Wartości krytyczne współczynników korelacji wynoszą: 0,19 – Polska, 0,21 – grupa II, 0,24 – grupa III, 0,21 – grupa IV i 0,30 – grupa V [Luszniewicz i Słaby 1995, s. 232].

Źródło: Jak w tabeli 2.



Dane tabeli 3 potwierdzają zestaw czynników, które pozostają w istotnych statystycznie związkach z badaną zmienną zależną. Szczególnie wpływ ten zaznacza się dla całej badanej zbiorowości powiatów. W wyodrębnionych natomiast grupach liczebność tych czynników jest nieco mniejsza, ale na ogół (z niektórymi wyjątkami) są one tożsame jak w całej badanej zbiorowości. W kontekście tej analizy w szczególności należy zwrócić uwagę na następujące zależności:

1. Związek korelacyjny ogólnego ruchu turystycznego z liczbą gospodarstw agroturystycznych okazał się, zgodnie z dotychczasową oceną, istotny statystycznie, ale tylko w przypadku całej zbiorowości powiatów ( $r = 0,27$ ). Jego bezwzględna wielkość nie jest jednak aż tak duża, co wskazuje na to, że o rozwoju agroturystyki decydują także inne – poza walorami i atrakcjami turystycznymi – czynniki.

2. Z pozostałych czynników, wykazujących ściślejsze związki ze zmienną zależną w zbiorowości wszystkich powiatów, należy przede wszystkim wskazać te, które opisują walory naturalne i przyrodnicze, w szczególności udział użytków zielonych w powierzchni UR ( $r = 0,50$ ) i udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych ( $r = 0,38$ ), a także – chociaż tu ścisłość związku jest znacznie mniejsza – udział UR w powierzchni ogólnej ( $r = -0,27$ ), lesistość ( $r = 0,26$ ), udział ludności w wieku przedprodukcyjnym ( $r = 0,25$ ) i przyrost naturalny ( $r = 0,23$ ).

3. W wyodrębnionych grupach powiatów<sup>9</sup> daje się zaobserwować wyraźniejszy wpływ na zmienną zależną: w grupie II – czynników przyrodniczych, grupie III – struktury wieku ludności i czynników charakteryzujących wielkość gospodarstw rolnych oraz zagęszczenie podmiotów gospodarki narodowej, w grupie IV – czynników przyrodniczych oraz – podobnie jak w grupie poprzedniej – wpływ podmiotów gospodarki narodowej, oraz w grupie V – oprócz czynników charakteryzujących warunki przyrodnicze, istotne okazały się udział ludności pracującej w przemyśle i budownictwie oraz obsada bydła na 100 ha UR.

Poniżej zestawiono ważniejsze charakterystyki, wynikające z analizy regresji wielorakiej. Do równań regresji wprowadzono tylko te zmienne niezależne, które w istotniejszym stopniu wyjaśniają zmienność zmiennej zależnej. Oznacza to, że pozostałe badane zmienne nie zmieniały w istotniejszym stopniu wyjaśnienia zmienności rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zastosowanej procedurze regresji wielorakiej typu krokowego i nie weszły do nich jako zmienne objaśniające.

Polska (wszystkie badane powiaty):

$$Y = -42,8044 + 2,0436X_{13} + 0,6035X_{10} + 4,4955X_3 + 0,0022X_1$$

$$R^2 = 0,33, p < 0,0000$$

Grupa II:

$$Y = 26,19383 - 0,0397X_6 + 0,0046X_{16} + 0,04468X_4 - 0,00217X_{19} - 0,02498X_{15} - 0,29147X_6 + 1,83558X_{17} - 0,19043X_7 + 0,001X_1$$

$$R^2 = 0,26, p < 0,0002$$

<sup>9</sup> Ze względu na zerową wielkość gospodarstw agroturystycznych w grupie I również badane parametry statystyczne mają wartość 0.

Grupa III:

$$Y = 7,272999 - 0,080569X_7 + 0,014441X_{15} + 0,003143X_{18} - 0,005749X_2 - 0,0001X_1$$

$$R^2 = 0,16, p < 0,0135$$

Grupa IV:

$$Y = -47,175 + 0,1773X_{13} - 0,5875X_{12} - 0,5213X_{11} - 0,0233X_{18} + 0,116X_{10} + 2,1755X_6 - 0,4564X_9 - 0,0223X_{19} + 0,3011X_{14} - 0,0214X_{16}$$

$$R^2 = 0,30, p < 0,0000$$

Grupa V:

$$Y = -279,509 + 3,652X_{13} + 16,969X_5 - 3,813X_{11} + 1,773X_{10} - 1,456X_8$$

$$R^2 = 0,29, p < 0,0031$$

gdzie:

$X_1$  – udzielone noclegi turystom na 1000 ludności,

$X_2$  – ludność na 1 km<sup>2</sup>,

$X_3$  – przyrost naturalny na 1000 ludności,

$X_4$  – saldo migracji na 1000 ludności,

$X_5$  – udział ludności w wieku przedprodukcyjnym,

$X_6$  – udział ludności w wieku produkcyjnym,

$X_7$  – udział ludności w wieku poprodukcyjnym,

$X_8$  – pracujący w rolnictwie w % ogółem,

$X_9$  – stopa bezrobocia,

$X_{10}$  – powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych,

$X_{11}$  – lesistość,

$X_{12}$  – udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej,

$X_{13}$  – udział użytków zielonych w powierzchni UR,

$X_{14}$  – przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego powyżej 1 ha UR,

$X_{15}$  – obsada bydła na 1000 ha UR,

$X_{16}$  – obsada trzody chlewnej na 100 ha UR,

$X_{17}$  – drogi o nawierzchni twardej w km na km<sup>2</sup>,

$X_{18}$  – podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności,

$X_{19}$  – przestępstwa na 1000 ludności.

Uogólniając ocenę parametrów, wynikającą z analizy regresji, należałoby stwierdzić, że czynniki, które weszły do równań, charakteryzują, zgodnie z dotychczasowymi ocenami, głównie warunki naturalne i przyrodnicze (udział użytków zielonych, udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych, lesistość, odsetek użytków rolnych w powierzchni ogólnej), potwierdziły się także związki z ogólnym ruchem turystycznym. Inne natomiast badane czynniki wystąpiły jako jednostkowe w wyodrębnionych grupach powiatów i trudno na ich podstawie doszukiwać się wyraźniejszych prawidłowości w aspekcie rozważanych kwestii. W sumie wprowadzone do badań czynniki wyjaśniły w stosunkowo niewielkim stopniu zmienność rozwoju gospodarstw agroturystycznych. W całej badanej zbiorowości było to tylko 33,0%, a w jeszcze mniejszym stopniu w analizowanych grupach (IV – 30%, V – 29%, II – 26%, a w III – zaledwie 16%). Oznacza to, że poza badanymi czynnikami na rozwój agroturystyki

ki wpływa również wiele innych czynników, nieuwzględnionych w badaniach. Należałoby tu wskazać na przykład czynniki trudno kwantyfikowalne, jak: osobowość właściciela gospodarstwa agroturystycznego, jego aktywność w zakresie przedsiębiorczości, umiejętność współpracy z przebywającymi w gospodarstwie gośćmi, zdolność stworzenia oferty agroturystycznej z całym jej zapleczem, która byłaby magnesem przyciągającym potencjalnych agroturystów. O tym, że wymienione czynniki odgrywają istotną rolę, można wnioskować również z tego, że znaczny odsetek powiatów w naszym kraju nie posiada żadnego funkcjonującego gospodarstwa agroturystycznego lub są to tylko pojedyncze obiekty. Zapewne przyczyną tego nie są warunki przyrodnicze, gdyż obszar terytorialny powiatu jest na ogół na tyle duży i urozmaicony pod względem naturalnym i przyrodniczym, że zawsze znajdują się tam obszary spełniające wymagania potencjalnych agroturystów. Te obszary powinny stanowić potencjalny grunt dla rozwoju agroturystyki, gdyż osiągnięta liczba funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych (ponad 8 tys.) w naszym kraju nie stanowi granicy, która nie może zostać przekroczona.

## PODSUMOWANIE

W opracowaniu dokonano oceny czynników determinujących rozwój gospodarstw agroturystycznych. Badaniami objęto wszystkie powiaty ziemskie (tj. 314) w naszym kraju.

Analiza wykazała, że w ścisłych związkach z nasileniem ruchu agroturystycznego pozostają czynniki środowiska naturalnego i przyrodniczego, w szczególności udział użytków zielonych w powierzchni UR, odsetek tzw. powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych, lesistość, udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej, witalność danego regionu (charakteryzowana przez przyrost naturalny), ale także związki agroturystyki z nasileniem ogólnego ruchu turystycznego. Ten ostatni czynnik w sposób syntetyczny odzwierciedla walory i atrakcje turystyczne danego obszaru. Można w związku z tym mówić nawet o konkurencji tych dwóch rodzajów turystyki.

Analiza statystyczna, zwłaszcza regresji wielorakiej, wykazała, że znaczna część zmienności ruchu agroturystycznego nie została jednak wyjaśniona wprowadzonymi do badania czynnikami. Oznacza to, że o rozwoju agroturystyki decydują także inne, poza badanymi, czynniki. Można tu wymienić na przykład takie, jak: aktywność w zakresie przedsiębiorczości, umiejętność współpracy z przebywającymi w gospodarstwie gośćmi, a przede wszystkim zdolność stworzenia oferty turystycznej z całym jej zapleczem, wyróżniających tę formę wypoczynku na tle innych ofert.

## BIBLIOGRAFIA

- Agroturystyka*, 2005: Centrum Informacji Europejskiej, Warszawa (www. ukie. gov. pl, 16.02.2010).  
Gaworecki W., 2000: *Turystyka*. PWE, Warszawa.

- Luszniewicz A., Słaby T., 1995: *Statystyka*. SGH, Warszawa.
- Nowak E., 1990: *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. PWE, Warszawa.
- Plan rozwoju obszarów wiejskich na lata 2004–2006*. Informator. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*, 2007. GUS, Warszawa.
- Sikora J., 1999: *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*. WSiP, Warszawa.
- Sznajder M., Przezbórska L., 2006: *Agroturystyka*. PWE, Warszawa.
- Województwo, podregiony, powiaty, gminy*, 2008 (wszystkie urzędy statystyczne w Polsce).
- Wysokińska B., 2009: *Trudny okres dla turystyki europejskiej*. „Rynek Podróży” 4.

## **FACTORS RESPONSIBLE FOR DIFFERENCES IN THE DEVELOPMENT OF AGRO-TOURIST FARMS IN POLAND**

**Abstract.** The paper is devoted to the evaluation of factors determining the development of agro-tourist farms. An analysis of the results of surveys covering all districts (poviats) of Poland has revealed a clear connection between the features of the natural environment and the general level of tourist traffic, and the development of agro-tourism. However, factors introduced into the equations of multiple regression have failed to provide an explanation for a large area of variation of the dependent variable.

**Key words:** agro-tourist farms, differences, factors determining the development of agro-tourist farms